

Fragmenti preteklosti predstavljeni v sedanjosti

V Narodni galeriji v Ljubljani je do 27. septembra na ogled razstava Fragmenti preteklosti. Gre za skupni projekt Narodne galerije, Filozofske fakultete, Akademije za likovno umetnost in oblikovanje Univerze v Ljubljani ter Restavratorskega centra ZVKD, s katerim zaznamujejo 90. in 100. obletnico prvih konservatorsko-restavratorskih posegov na stenskih poslikavah v Crngrobu in na Vrzdencu.

Roman Repnik

Približno pred stoletjem je France Stele kot glavni konservator za Slovenijo skupaj z akademskim slikarjem in restavratorjem Matejem Sternenom v cerkvi svetega Kancijana na Vrzdencu prvič uporabil tehniko snemanja stenskih poslikav, ki mu je omogočila, da so ostale ohranjene tudi mlajše plasti poslikav. Ta za naš prostor, posebej pa zanj in za Sternena, tehnično in raziskovalno inovativni pristop je deset let kasneje nekoliko manj uspešno uporabil tudi v cerkvi Marijinega oznanjenja v Crngrobu.

Veljali za izgubljene

Ohranjeni deli oziroma fragmenti stenskih poslikav različnih slikarskih delavnic iz 14. in 15. stoletja naj bi bili prvotno namenjeni predvsem za Narodni muzej, kmalu pa so se razpršili po več ustanovah. Zaradi tega je sčasoma prišlo do predstave, da so številni med njimi izgubljeni oziroma se ni niti vedelo zanje. Raziskave v zadnjih dveh desetletjih so to na srečo ovrgle, tako da so bili pred kratkim odkriti skoraj vsi dokumentirani sneti fragmenti v Narodni galeriji, na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani in v Restavratorskem centru Zavoda za varstvo kulturne dediščine Republike Slovenije.

Avtor razstave, doc. dr. Gašper Cerkovnik z oddelka za umetnostno zgodovino Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, je ob odprtju razstave poudaril, da so na razstavi po približno stotih letih spet združeni sneti fragmenti srednjeveških poslikav iz 14. in 15. stoletja z Vrzdencu in iz Crngroba. »Poleg redke priložnosti, da si ob spremljavi bogate zbrane dokumentacije lahko od blizu ogledamo srednjeveške poslikave, kar na prvotnih lokacijah pogosto ni mogoče, odlikuje razstavo tudi temeljita predstavitev tehnoloških posebnosti samih umetnin in konservatorsko-restavratorskih pristopov.«

Obletnica posegov

Namen razstave je tako ne samo zaznamovati 100. in 90. obletnico posegov na dveh pomembnih spomenikih srednjeveškega stenskega slikarstva v Sloveniji, temveč tudi po skoraj stoletju spet združiti in predstaviti fragmente v prvotnem obsegu. Plasti z Vrzdencu in iz Crngroba so, kolikor je bilo to mogoče, postavljene približno v takšna prostorska razmerja, v kakršnih so bila na prvotni lokaciji, in dopolnjena z dokumentacijo.

Na razstavi je na ogled 17 fragmentov stenskih poslikav, od tega 15 z Vrzdencu in dva iz Crngroba, ki jih dopolnjujejo mlajše kopije, Sternenov prerisi in risbe ter izbrano dokumentarno in slikovno gradivo, ki ga hranita pred-

Pohod svetih treh kraljev. Neznani slikar, začetek 15. stoletja. Cerkev svetega Kancijana Vrzenec. Narodna galerija

vsem Informacijsko-dokumentacijski center Ministrstva za kulturo RS in Umetnostnozgodovinski inštitut Franceta Steleta Znanstvenoraziskovalnega

centra Slovenske akademije znanosti in umetnosti.

Avtor razstave še pojasnjuje, da omogočajo razstavljene snete stenske posli-

kave tudi veliko boljši ogled in vpogled v njihovo tehnično izvedbo, kar temeljito predstavlja tudi konservatorsko-restavratorski del razstave, kjer so na ogled uporabljeni materiali in tehnike srednjeveških slikarjev. Drugi pomembni vidik pa je tudi predstavitev samih konservatorsko-restavratorskih posegov na stenskem slikarstvu od njihovih začetkov s Steletom in Sternenom ter vse do danes.

Izjemna kolekcija

Kot je v katalogu zapisala direktorica Narodne galerije Barbara Jaki, srednjeveško slikarstvo v slovenskem patriotizmu predstavljajo pretežno stenske poslikave, saj se je tabelnega slikarstva do danes ohranilo le za vzorec. In situ (na originalnem mestu) so naš čas dosegli številni primeri, od najstarejših iz 13. stoletja do poznogotskih, ki pa jih v muzejskem okolju lahko predstavljajo le s pomočjo kopij.

Po njenih besedah so načrtno kopistiko spodbudile že priprave na postavitev stalne zbirke Narodne galerije leta 1921, kasneje pa še pripravljanje velike razstave jugoslovanske umetnosti v Parizu leta 1971. Kopiranje ogroženih fresk in tistih, ki naj bi bile predstavljene v nacionalnem pregledu srednjeveške umetnosti v Sloveniji, so nato nadaljevali vse do leta 1987. Tako imajo danes v reprezentativni likovni zbirki Narodne galerije izjemno kolekcijo, ki učinkovito dopolnjuje vizualno podobo ustvarjalnosti visokega in poznega srednjega veka ter omogoča rekonstrukcijo razvojne poti stenskega slikarstva na Slovenskem, nekatere kopije pa celo nadomeščajo danes uničene ali močno poškodovane stenske poslikave.

Bogat spremljevalni program

Razstavo spremlja katalog s predstavitvijo vseh del ter prispevkoma s področja umetnostnozgodovinske in

Prvi postopek snemanja poslikav

Leta 1925 sta Stele in impresionistični slikar in restavrator Matej Sternen (1870–1949) izvedla prvi postopek snemanja, ki je temeljil na spomeniškovarstvenih razlogih ter je bil strateško načrtovan in podrobno dokumentiran; sicer je prvi znani tovrstni poseg pri nas opravil že Matevž Langus (1792–1855) v ljubljanski stolnici. V cerkvi svetega Kancijana na Vrzdencu pri Horjulu je Sternen pod Steletovim vodstvom pod beležem najprej odkril poslikavo, ki jo danes datiramo v zgodnje 15. stoletje, pod to pa še skoraj sto let starejšo barv-

no plast, ki je tedaj veljala za najstarejšo stensko poslikavo pri nas. Slednja je obetala nova spoznanja o zgodovini stenskega slikarstva na Slovenskem, zato se je zdela odstranitev mlajše plasti upravičena. Vsaj devet fragmentov so prepeljali v Ljubljano in razdelili po več ustanovah – v Narodni galeriji jih hranijo pet. Odkritje starejše plasti je zbudilo veliko zanimanje tedanje strokovne javnosti, konservatorski postopek pa se je zapisal v zgodovino obeh strok – tako umetnostnozgodovinske kot konservatorsko-restavratorske.

Razstavo dopolnjujejo tudi Sternenov prerisi in risbe. Narodna galerija

Poleg redke priložnosti, da si ob spremljavi bogate zbrane dokumentacije lahko od blizu ogledamo srednjeveške poslikave, kar na prvotnih lokacijah pogosto ni mogoče, odlikuje razstavo tudi temeljita predstavitev tehnoloških posebnosti samih umetnin in konservatorsko-restavratorskih pristopov.

Doc. dr. Gašper Cerkovnik
avtor razstave

konservatorsko-restavratorske stroke, ki osvetljujejo pogled na snete stenske poslikave.

Ob razstavi so pripravili tudi bogat spremljevalni program, ki vključuje javna vodstva ob izbranih nedeljah in četrtkih, risanje pred umetninami, predavanje, ustvarjalne delavnice za otroke in družine ter izlet na Vrzenec in v Crngrob. Razstavo pa bodo raziskovali tudi v sklopu poletnih počitniških delavnic za otroke in mlade. ✕